

Dodatek k původu jména Purkyně

V nedávném čísle *Živy* (2019, 4: CII) se Anna Černá v jazykovém koutku věnovala původu příjmení Purkyně. Odvolává se na publikaci *Naše příjmení* (Agentura Pankrác, Praha 2004), podle níž je odvozeno z německého osobního jména Burghard/Burghart, obsahuje tedy dvě části německých slov Burg – hrad a hart – tvrdý.

První část jména slavného vědce purk skutečně láká spojovat ji s německým slovem Burg – hrad, výslovnost hlásek p a b je snadno zaměnitelná. Podobně hledá vysvětlení i Josef Janko ve svém článku *Příjmení Purkyně* (*Naše řeč* 1937, 1: 10–11), kde píše: „Naskýtaly se sice všelijaké možnosti výkladu, dokonce až z praslovanštiny, avšak potíže s nepravidelností při nich kázaly je zavrhnouti až na poznatek, 1. že podivné jméno to bylo původně asi jménem místním nebo pomístním (též osobní jméno Bechyně je vlastně stejně zničí jméno města, tedy člověk pocházející z Bechyně) a 2. že základem našeho jména je bezpochyby nějaká složenina z purk-, něm. Burg-, – avšak která? Po delším zkoumání všech možností soudím a mám takřka za jisté, že zdrojem toho jinak zcela záhadného jména bylo starší německé slovo Burgding (též Burg-geding)“. Dále Janko vysvětluje, že německé koncové -ing nebo -inge, zejména je-li člán-

kováno toliko nosově patrové n, se v češtině ozývá jako -ň nebo -ně. Burg(ge)ding(e) tedy značilo území, obvod, zvláště také soudní, města, položeného původně zpravidla pod hradem. Osobní jméno Purkyně původně označovalo člověka, který pocházel nebo přišel z podhradí. Také Ivan Fišer, žijící Purkyňův praprapravuk, ve své stati z nejnovější publikace o Purkyňovi z r. 2017 vysvětluje původ jména v souvislosti s německým slovem Burg – hrad a lze ho přeložit jako „ten, kdo hájí opevnění“ nebo „ten, kdo je pevný jako hrad“.

Bylo by možné jiné vysvětlení tohoto jména, které nehledá jeho původ v německém slově Burg?

Při rešerši pro jiné sdělení jsem narazil na jméno Bourguignon, slovo francouzské, které lze přeložit jako burgundský. Jmenoval se tak profesor pražské právnické fakulty, tehdejší Karlo-Ferdinandovy univerzity, který působil v Praze v 18. století před svým odchodem do Vídně. Toto slovo ve fonetickém přepisu české výslovnosti zní burgiňon. Poslední slabiku francouzské nosovky může české ucho vnímat jako ňo nebo ně. B je snadno zaměnitelné při přepisu jako p, stejně tak g za k. Myslím, že taková výslovnost francouzského jména je snadno vnímána jako Purkyně spíše

než výslovnost uvedených jmen Burgding nebo Burghart.

Zjistil jsem, že tento výklad připomíná Vlastimil Zapletal v článku *Brněnská větev Purkyňova rodu* (Jan Evangelista Purkyně, badatel – národní buditel, Praha 1955). Závěrem svého textu připojuje poznámku: „V původních pramenech píše se zhusta místo Purkinie také Burginie nebo Burgina, což upomíná na etymologický výklad jména Purkyňova z francouzského bourguignon, t. j. burgundský. Na tento výklad, podle něhož by předkové Purkyňovi přišli do Čech za Karla IV. z Burgundska jako pěstitelé vinné révy, upozornil mě Prof. Dr. Jan Lukeš“. Pocházeli tedy Purkyňovi předci z Francie? A věděl o tom Purkyně?

Nelze v této souvislosti nepřipomenout Purkyňův trvalý zájem a vztah k Francii. Již jako novic piaristického řádu reaguje na korunovaci Napoleona francouzským císařem svou ódou, rok po promoci se uchází o Montyonovu cenu Francouzské akademie zasláním francouzského textu své dizertační práce. O Montyonovu cenu se uchází úspěšně v r. 1835, v jeho zachované korespondenci jsou dopisy od řady významných francouzských vědců (Claude Bernard, Marie Jean Pierre Flourens, François Moignon, Charlese-François Brisseau de Mirbel ad.) a konečně Purkyně je zvolen členem Francouzské lékařské akademie a posléze i prestižnější Francouzské akademie věd (Académie des Sciences, viz článek v *Živě* 2012, 6: CXIII–CXV).

Mohou v budoucnu přinést vysvětlení původu Purkyňova jména některé dosud neznámé nebo nezpracované archiválie?

Štěpán Svačina

Purkyňovské setkání na Blatné 2019

Tradičně třetí říjnovou sobotu proběhlo za krásného podzimního dne 19. října 2019 Purkyňovské setkání na Blatné, letos již jubilejní 10. ročník. Akce je pořádána baronkou Janou Hildprandtovou-Germenisovou na památku Purkyňova pobytu na tomto jihočeském zámku (seminář Jan

Evangelista a Blatná, viz také *Živa* 2018, 6: CXLII). Odborný program připravoval prof. Václav Mandys z 3. lékařské fakulty UK – letos na téma Purkyně a botanika. Když jsem odjížděl na Blatnou, myslel jsem, že se bude hovořit zejména o botanikovi Emanuelovi Purkyně – synovi Jana

Evangelisty, nebo o keři z Mexika pojmenovaném na památku Jana Evangelisty Karlem Bořivojem Preslem *Purkinjia nodosa*.

Letos však nešlo o historii, vyslechli jsme tři přednášky z moderní biologie rostlin. Viktor Žárský zahájil sdělením Od protoplazmatické teorie J. E. Purkyně k moduluární a systémové biologii buňky. Ukázal na Purkyňově popisu rostlinné a živočišné buňky, jak Purkyně předvídal vývoj pojmu cytoplazma jako dynamické a proměnlivé součásti buněčné struktury. Prof. Zdeněk Opatrný pak přednášel na téma, zda mají rostliny smysly. Ukázal, že jsou schopny vnímat světelné, zvukové, pohybové, chuťové i dotykové podněty, jsou tedy vybaveny všemi smysly a nemají jen inteligenci. Prof. Jaroslav Petr v přednášce Kam kráčí geneticky vylepšené lidstvo? hovořil o geneticky modifikovaných rostlinách i živočišných a kladl si otázku, kam dnes již běžné technologie lidstvo dovedou.

Všechna sdělení ukázala zajímavý pohled nejen na rostlinnou biologii, a J. E. Purkyně by měl jistě radost, jaké přednášky v Blatné, kde působil jako vychovatel, zazněly a kam se posunulo poznání v oblasti, které se věnoval. V některém z příštích čísel *Živy* představíme výše zmíněnou rostlinu nesoucí jeho jméno.

1 Lékaři a přírodovědci si v krásném podzimním dnu připomněli na zámku v Blatné odkaz Jana Evangelisty Purkyně. Foto Š. Svačina

